

DEMÉNY PÉTER

A VALLOMÁS SZÉKESEGYHÁZA

Báthori Csaba – Füleki Gábor: *Szó szerint minden*

■ Otthontalanság, idegenség, meg nem értettség – ilyen szavak jutnak az olvasó eszébe, ha lapozni kezdi Báthori Csaba Füleki Gábornak tett vallomását. Már biográfiai szempontból is, hiszen Báthori szülei szándékától függetlenül jött a világra: „szüleim hét éven át tartó kapcsolata után váratlanul, kéretlenül és akaratlanul csöppentem a világba, pontosabban, mint az a szerelemgyerekek zöménél lenni szokott: egy túlfűtött és egy túlhűtött akarat ölelkezéséből.” (I. 7.) A pontosítások, a megfelelő jelző keresésének könyve, ez rögtön az elején kezdődik, azonnal látjuk, mennyire fontosak a beszélőnek a szavak, még sokkal inkább talán, vagy más környezetben is, mint az íróknak általában. „Három esztendeig Császár néven illesztettek a világhoz”, mondja arról, hogy az apja nem akarta a nevére venni. (I. 8.)

Az életrajzban „születésének helye, ideje” is segít ebben az otthontalanságban: Báthori Mohácson születik 1956-ban, jelképes évben és jelképes helyszínen tehát, és már a könyv elején bajlódik ezzel: „Az ember hamar ironikussá válik, ha az igazság kerülgeti.” (I. 8.) Inkább keserűvé, erről azonban később.

Életút és pálya egyaránt gazdag, szeszélyes, kalandos: Mohács, Pécs, jogi kar, szerelem, Graz, Linz, Ril-

ke, József Attila, Shakespeare, írás, fordítás, válás, újránősülés: a gyakran emlegetett második feleség Balla Zsófia, akivel Báthori kreatív szimbiózisban él. *A Szó szerint minden*, hogy thomasmanneszk fogalmazással éljünk, a bevésés eszközével él: az áradó kérdés-válasz hullámvasútban gyakran visszatérő történeteken és véleményeken keresztül vall mindarról, ami fontos. Többször elolvashatjuk például, hogyan etette a galambjait Nemes Nagy Ágnes, és minek nevezte őket, olvashatunk Ausztria és Magyarország, osztrák és magyar mentalitás különbözőségeiről, arról, hogy a posztmodern a nyelv véletlenein alapul, vagy hogy a *Holmi* milyen arrogánsan bánt Báthorival.

Mindebből egy olyan ember arcképe rajzolódik ki, aki komolyan veszi az irodalmat és az életet egyaránt. Aki olyan, a magyarországi átlagolvasó számára majdnem ismeretlen alkotókról tud sokat, rengeteget, mindent, mint Vladimír Holan és Christine Lavant, Arghezi és Dsida Jenő, és aki két-ségbe vonja Weöres Sándor vagy Tandori zsenialitását. Akinek minden véleménye alapos megfontoláson és világirodalmi tájékozottságon nyugszik, gyönyörű Shakespeare- és Biblia-elemzéseket „tart”, kereszténység-bírázata valósággal lenyűgöz – most mégis egy másfaj-

ta részletet idézek hosszabban: „Bécs illatai meglehetősen rokokó jellegűek, hogy úgy mondjam. Ott minden aromás, lágyított, »kezelt«, s valahogy kellemesen kúszó, »orrbarát«, nem tüskés peremekkel közelítő. Az ember nehezebb illatok és feldolgozatlanabb szagok honából származik, mi tagadás, és már csak a fejedelmi szagok miatt külön disszidálási vágyai támadhatnak abban a városban. De mégis elképesztően sokrétű az az illatbolygó. Ismertem egy furcsa hazafit, egy izgága fiút, aki kis tégelyekben, bedugaszolva gyűjtötte az ország különböző részein befogott szagokat, és meg tudta mondani, ez és ez a szag az ország melyik lábujából, melyik hegyvidékéről, melyik városából származik. [...] De lehet hűnek maradni (emlékezéssel, akár képzeletben) egy-egy helyszín lejtési-emelkedési szögeihez, a kövek színéhez, a tetők árnyalatához, mindenhez. Nekem például a legkedvesebb lejtési élményem a pécsi Széchenyi tér, s általában a pécsi lejtési aritmetika. [...] Ma is a talpamban hordom a mohácsi Ady Endre utca leheletnyi alászállását: ott valahogy pihentem is közben, meg is érkeztem valahová...” (II. 312–313.)

Gyönyörű rész ez is, és nem egy irodalmár, hanem egy érzékeny ember vallomása, sok ilyen van a könyvben az élet-kultúra minden területére vonatkozóan. Gyakran mégis vitatkozna az ember, nem a sznobéria, hanem egy mérlegelő nagyvonalúság szempontjából. Kétségtelen, hogy a posztmodern a nyelv véletleneit is használta és dicsőítette, mindez azonban a világlátásából fakadt, a nyelv „szuperhatalomként” való tételezéséből, és vannak alkotók, Esterházy Péter vagy Parti Nagy Lajos, hogy csak a magyarokat emlegessük, akik mara-

dandónak látszanak. Kétségtelen az is, hogy Weöres nagy játékos volt, de éppen ez a koboldsága teszi nagyon nagyvá, megismételhetetlené. A hitelesség nem a humortalanságot jelenti.

A kezdetben említett otthontalanság és elégedetlenség látszik az elmesélt történeteken is olykor. „A 628. oldal déli sarkában” (I. 362.) közölt vers nagyon mulatságosan hangzik, de hát minden folyóirat lapokból és oldalakból áll, és mindegyik lapján közölnie kell valamit. Az embernek egy idő után fel kell ismernie, hogy rajta, az ő alkátán, görcsösségén, védekező morcoságán is sok minden múlik.

Keserű ez a két kötet, egy olyan ember vallomása, aki mellőzöttnek érzi magát. Sértettségének valós okai vannak, és azt senki nem vitathatja, hogy az ember gyakran érzi úgy, jobban figyelhetek volna mindarra, amivel foglalkozik, elvégre az életét tette fel rá, és egy bizonyos színvonal fölött feltétlenül megérdemli. Belesüppedni azonban ebbe a keserűségbe nem érdemes, mert önmagunknak ártunk vele: szemhatárunk szűkül, mindehütt a bánást keressük, s ezzel párhuzamosan önmagunkat megismételhetetlennek érezzük, a világ pedig úgysem fog figyelni csak arra, amire akar.

„Megfagyott zene” – mondta Friedrich Schlegel az építészetéről. *A Szó szerint minden* a vallomás székesegyháza, amelyben rítusok ismétlődnek, az elmagyarázott gyónás rítusai. A másról, személyekről és intézményekről szóló elvágólagos ítéletek gyakorisága miatt hiányzik a vallomásnak az a hullámzása, az a ritmusa, hiányoznak azok az ellenpontjai, amelyeknek köszönhetően azt érezhetnénk, hogy az ember *igazán* megnyílik,

annak minden kockázatával, vagy ha úgy tetszik, veszélyével együtt; hogy a beszélgetés ne az igazság felmutatását jelentse, hanem a gondolkodást. Ebben Füleki Gábor kérdezői alávetettsége is ludas: ha nem fogadna el mindent, dinamikusabbá válna a párbeszéd. Egy élet alatt természetesen így is, úgy is eljutunk bizonyos elvekig, azt hiszem azonban, nem jó, ha soha nem nézünk rájuk kívülről. Mint fentebb mondtam, *önmagunknak*

nem jó, lelki és mentális higiéniánkért ártunk vele mi magunk.

A *Szó szerint minden* egy rendkívül művelt, értelmes, alapos, több nyelvet tudó, azokban elmélyedő és elmélyülő, túlérzékeny ember valómása, aki – ezzel kezdtem ezt az írást – otthontalanul bolyong a világban. Keresi az otthonát, de ha megtalálja, akkor is nyugtalan, és a nyugtalanságát ítélkezésbe fojtja. Nagyon érdekes önéletrajz, szinte már önmonográfia.

LESZ MÉG NYÁR

Horváth Gizella: *Egy fal között*

■ On Kawara japán konceptművész dátumfestményei fekete alapon fehérrel a festmény keletkezésének dátumát örökítik meg, semmi más. Négy évtizeden keresztül több mint háromezer ilyen képet festett. Egyszerűen, mégis meghatóan, fáradhatatlanul fogalmazza meg, hogy minden napot értékel, rendíthetetlen, odaadó köszönettel. Horváth Gizella művészeti olvasónaplójának ötödik napján olvashatunk On Kawaráról, és a kötetet végigolvastva azt érezni, más, de mégis hasonló köszönetgesztus a mozgatórugója ennek a naplónak is. *Egy fal között* című új kötete Facebook-bejegyzések sorozataként indult tavaly márciusban, a pandémia okozta szükségállapot romániai beálltakor. A szerző két hónapon keresztül, az akkori karanténidőszak alatt napi egy bejegyzést posztolt egy számára fontos képről néhány személyes reflexióval, azzal a céllal, hogy az általa szeretett műalkotások segítségével próbálja megőrizni a derűt saját és mások mindennapjaiban.

Fontosak voltak nekem is akkor ezek a bejegyzések. Követtem, vártam őket, valami szépet, elgondolkodtatót tudtak felmutatni minden nap. Ezeket a bejegyzéseket gyűjti egybe a kötet a képek apró reprodukcióival, amik önmagukban nem élvezhetők, de hozzájuk tartozó QR-kódok segítik a képek felkeresését az interneten. Emiatt is izgalmas kísérlet ez a könyv: kell mellé egy okostelefon és az internet, interaktív játékot teremtve ezáltal a papír valósága és a virtuális tér között. A formai tervezés Burus Botond grafikus munkáját dicséri. Minden oldal egy nap, minden lap alján a járvány aznapi aktuális statisztikai adataival, egymás mellett a megbetegedettek, a gyógyultak és az elhunytak száma. Vastag sárga sáv jelzi a megbetegedések növekvő számát, az első oldalakon még alig láthatóan, de ahogy telnek a hetek, feszültséget keltően festi meg a sárga sáv a fehér lapot. Bár a kötet az előszó utolsó mondata szerint kevésbé szerencsés időben született,